MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA
(KOMPETENZA KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF
TONIO MALLIA

Seduta tal-15 ta' Mejju, 2003

Rikors Numru. 6/2002/1

Nazzareno sive Reno Zarb

vs

Avukat Generali

Il-Qorti;

Rat ir-Rikors li Nazzareno sive Reno Borg ipprezenta fil-5 ta’ April, 2002, li fih, wara li ppremetta:

1. Illi huwa kien tressaq quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Struttorja fil-5 ta’ April 1991 meta kellu dsatax-il sena u wara li l-process dam zmien konsiderevoli quddiem l-ewwel Qorti inghatat sentenza u

minnha kien hemm appell. Dan l-appell igib in-numru 53/95 u qieghed pendenti quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali;

2. Illi l-esponenti jissottometti illi perjodu ta' hdax-il sena huwa zmien esageratament twil specjalment tenut kont illi mill-1 ta' Mejju 1987 dahlet in vigore il-Konvenzjoni Ewropea dwar id-drittijiet tal-Bniedem, illi fl-Artiklu 6 taghha taghmilha mandatorja li process kriminali ghandu jkun deciz fi zmien ragonevolment qasir. Dan ukoll kien previst mill-Kostituzzjoni fl-Artiklu 39 taghha;

3. Is-sitwazzjoni illum hija illi wara hdax-il sena ta' process zaghzugh li kellu dsatax (19) –il sena u li llum ghandu tletin sena kwazi ghadda nofs hajtu jistenna d-decizjoni ta' process. Illi issa jigi anki ex ipotesi ikkundannat ghal piena ta' prigunerija, certament ma jkunx qed jintlahaq l-iskop tal-piena la illi jinghata sodisfazzjoni lis-socjeta', la tinghata lezzjoni lil haddiehor fis-socjeta' u certament hemm il-kwistjoni tar-riforma tal-imputat;

4. Illi inoltre illum l-esponenti huwa mizzewweg u ghandu t-tfal zghar, u l-process bid-dewmien tieghu qed johloq piena addizzjonali u tkissir tal-familja tieghu;

5. Ghaldaqstant process li ilu hdax-il sena ma jistax jikkwalifika li l-esponenti kellu smiegh xieraq fi zmien ragonevoli u dan bi ksur tal-Artiklu 39 tal-Kostituzzjoni u l-Artiklu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea;

6. Ill inoltre jirrizulta illi fl-istess process hemm perizji bbazati fuq persuni li kienu membri tal-Korp tal-Pulizija u li l-perizji taghhom baqghu ghaddejjin u dan kollu bi ksur tal-Artiklu 6 u l-Artiklu 39 tal-Kostituzzjoni;

7. Illi l-esponenti qed jaghmel refereza ghas-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali tas-6 ta' Lulju 1998 fl-ismijiet John Saliba vs Avukat Generali, liema sentenza fuq l-istess lamenteli waslet ghall-annullament anke ta'

sentenza kriminali f'liema sentenza r-rikorrent kien gie kkundannat ghal piena ta' prigunerija;

8. Illi din is-sentenza tinsab riportata fil-volum tas-sena 1998 LXXXII l-ewwel parti pagna 67 tal-Kollezzjoni tad-decizjonijiet;

9. Ghaldaqstant l-esponenti jitlob bir-rispett illi din l-Onorabbli Qorti ghar-ragunijiet premessi joghgobha tiddikjara illi fil-konfront tal-esponenti kien hemm u ghad hemm il-ksur tal-Artiklu 39 tal-Kostituzzjoni u l-Artiklu 9 tal-Konvenzjoni Ewropea fis-sens li huwa ma kellux smiegh xieraq quddiem Qorti imparzjali u indipendenti u dan ukoll fi zmien ragonevoli u fit-tieni lok taghtih rimedju adegwat illi f'dan il-kaz jindika li ghandu jkun fuq skorta tas-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta tas-6 ta' Lulju 1998;

10. Bl-ispejjez kontra l-intimat.

Rat ir-Risposta tal-Avukat Generali li fiha espona:

1. Illi huwa m'huwiex il-legittimu kontradittur ghat-talbiet attrici fit-termini tal-Artikolu 181B tal-Kap 12 u dan peress illi l-organizzazzjoni tal-Qrati (illi r-rikorrent qieghed jilmenta minn allegati nuqqasijiet taghha) la taqa' fil-mansjonijiet tieghu, u lanqas ma hija materja fejn ma jistax jigi identifikat xi dipartiment tal-Gvern partikolari li huwa responsabbli minnha. Dan stante illi l-obbligu ta' l-Istat illi jara illi s-sistema gudizzjarju jiffunzjona efficjentement huwa implimentat tramite r-Registratur tal-Qrati u mhux permezz ta' l-esponent illi m'ghandux il-mansjoni illi jimplimenta mizuri ghall-ahjar efficjenza tas-sistema gudizzjarju. Illi ghaldaqstant l-esponent ghandu, anke ghal din ir-raguni biss, jigi liberat mill-osservanza tal-gudizzju;

2. Subordinatament u minghajr pregudizzju ghall-premess, huwa sottomess is-segwenti:

Illi r-rikorrent qieghed jilmenta minn zewg affarijiet illi skond hu jaghatu lok ghal ksur ta' l-Artiklu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja u ghall-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni.

Dawn iz-zewg affarijiet huma:

(a) Il-fatt illi fil-kawza kriminali kontra tieghu kien hemm periti tal-Qorti illi kienu wkoll impjegati tal-Korp tal-Pulizija, u

(b) Dewmien esagerat fis-smiegh tal-kawza kriminali.

(i) Illi kwantu ghall-kwistjoni mqajjma mir-rikorrent fis-sens illi la darba xi periti tal-Qorti kellhom ukoll funzjonijiet fi hdan l-Amministrazzjoni konsistenti f'doveri fil-Korp tal-Pulizija l-esponent jirrileva illi meta persuna tinhatar bhala perit tal-Qorti d-dover ta' lealta' taghha hija lejn il-Qorti u mhux lejn min ikun l-`*employer'* ordinarju taghha. Illi jekk deherlu illi ma kellux fiducja f'perit imqabbad mill-Qorti r-rikorrent kellu kull opportunita' illi joggezzjona ghalih quddiem il-Qorti ta' gurisdizzjoni Kriminali u jekk naqas illi jaghmel hekk huwa l-kaz illi dina l-Qorti tiddeklina milli tiehu konjizzjoni ta' dan l-ilment imressaq f'dan l-istadju avvanzat tal-proceduri stante nuqqas ta' ezawriment tar-rimedji ordinarji (Art 46(2) Kost. u Art 4(2) tal-Kap 319) u abbuz tal-process gudizzjarju. Fi kwalunkwe kaz, it-twettiq tal-inkariku ta' periti teknici quddiem il-Qrati ta' gurisdizzjoni penali hija materja illi taqa' fi hdan il-kompetenza ta' dawk il-Qrati u kull kontroll ta' l-imparzjalita' ta' dawk il-periti ghandu fl-ewwel lok isir f'dawk l-istess Qrati. Illi, *di piu*, dwar dan il-punt ir-rikorrent ma ghamel ebda allegazzjoni specifika illi turi apparenza ta' nuqqas ta' oggettivita da parti tal-periti fit-twettiq tal-inkarigu taghhom. Ghalhekk din l-allegazzjoni tar-rikorrent hija nfondata fil-fatt u fid-dritt u ghandha tigi respinta.

(ii) Illi kwantu ghall-allegazzjoni tad-dewmien huwa rilevat illi l-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem ghandha kriterji stabbiliti rigward il-fatturi rilevanti fil-konsiderazzjoni ta' jekk iz-zmien li damet biex tigi

deciza kawza kriminali kienx vjolativ tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja jew le. Dawn il-kriterji huma wkoll estendibbli ghall-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni. L-imsemmija kriterji huma:

"25. *According to the Court's case-law, the reasonableness of the length of proceedings must be assessed in the light of the particular circumstances of the case and having regard to the criteria laid down in the Court's case-law, in particular the complexity of the case and the conduct of the applicant and the authorities dealing with the case".*

L-applikazzjoni konsistenti ta' dawn il-kriterji temergi mid-decizjonijeit Howarth vs UK (Application no. 38081/97 deciz fil-21 ta' Settembru 2000), Pelissier et Sassi v. France deciz fil-25 ta' Marzu 1999, Agga v Greece 25 ta' Jannar 2000 (Application no. 37439/97), Philis v.Greece (no.2) deciz fis-27 ta' Gunju 1997, Barfuss vs The Czech Republic deciz fil-31 ta' Lulju 2000 (Application no. 35848/97) u diversi kazijiet ohra.

Illi l-esponent jissottometti illi l-fatti tal-kawz kriminali u partikolarment il-komplessita ta' dik il-kawza u l-komportament tar-rikorrent ma jiggustifikawx kundanna ta' l-awtoritajiet ghal dewmien fit-termini tal-Artikoli 6 u 29 fuq imsemmija.

(iii) Illi r-rikorrent qieghed jitlob ukoll illi jigi dikjarat illi in vista ta' l-allegat dewmien huwa ma jistax jinghata piena ta' prigunerija. Illi f'dan ir-rigward l-esponent jirrileva illi l-kwistjoni dwar x'piena hija applikabbli u idoneja hija haga illi taqa' esklusivament fil-kompetenza tal-Qrati ta' gurisdizzjoni Kriminali u illi din il-Qorti m'ghandhiex gurisdizzjoni sabiex timponi lill-Qorti ohra kompetenti x'piena ghandha jew m'ghandhiex tinfliggi f'kawza illi tkun pendenti quddiemha.

Di piu, huwa stabbilit fil-gurisprudenza tal-Qorti Ewropeja illi d-dewmien, meta jirrizulta, jista' jaghti lok biss ghal-*'just satisfaction'* jew ghal kumpens monetaju moderat b'kumpens ghal dak id-dewmien izda qatt ma jista'

jwassal ghal konsegwenzi ohra bhal ma huma l-annullamenti tal-pieni jew is-smiegh mill-gdid ta' kawza.

F'dan ir-rigward l-esponent jaghmel referenza ghall-kawzi segwenti fejn talbiet biex jinghata aktar minn sempliciment kumpens monetarju direttament rizultanti mid-dewmien gew rifjutati:

Majaric vs Slovenia (Application no. 28400/95)
8 ta' Frar 2000:

"C. Request for retrial
47. The applicant requested the Court to order his retrial in Slovenia.
48. The Court observes that it has no jurisdiction under the Convention to order such a measure (see, mutatis mutandis, Polat v.Turkey, no. 23500/94, 18 July 1999, & 66, and the Lauko v. Slovakia judgement of 2 September 1998, Reports 1998-VI, p.2508, & 77). This claim must therefore be dismissed."

Dachar v France (Application no 42338/98)
10 ta' Ottubru 2000:

"B. Autres demandes
20. Le requerant demande l' << abolition des taxes a devoir a l'Etat >> ainsi que le << blanchiment de [s]on dossier a la banque de France et a [s]a banque>>.
21. La Cour rappelle que l'article 41 ne lui donne pas competence pour adresser une telle injonction a un Etat contractant (voir, par exemple, mutatis mutandis, les arrets Saidi c. France du 20 septembre 1993, serie A no 261-C, p.57, & 47 et Selmouni c. France du 28 juillet 1999, &126)."

Il-fatt illi l-Qorti Ewropeja m'ghandhiex gurisdizzjoni biex tannulla procedura illi l-lentezza taghha tkun inkompatibbli ma l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni jirrizulta wkoll mid-decizjonijiet "Baggetta vs Italy" tal-25 ta' Gunju 1987 (para 30) u "Zanghi vs Italy" tad-19 ta' Frar 1991 (para 26),

“Bunkate vs The Netherlands” tad-9 ta’ Dicembru 1994 (para 25), u “Shouten and Meldrum v The Netherlands” tad-9 ta’ Dicembru 1994 (para 75).

Rigward il-Qrati domestici l-esponent jaghmel referenza ghal dak li rriteniet is-sezzjoni Kriminali tal-*Cour de Cassation* fi Franza fid-decizjoni taghha tal-14 ta’ Novembru 1994 fil-kaz ta’ *“Chabas et autres”* fejn dik il-Qorti irritjeniet illi l-fatt illi kawza ma tkunx instemghet fi zmien illi jkun konformi ma’ l-Artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropeja jaghti lok biss ghar-riparazzjoni tad-danni sofferti izda ma ghandu l-ebda effett fuq il-validita’ tal-proceduri.

L-istess konkluzjoni intlehqet mid-Divizjoni Kummercjali tal-*Cour de Cassation* addottat l-istess *ratio* fid-decizjoni taghha tal-11 ta’ Gunju 1985 fil-kawza fl-ismijiet “Sodarmor vs Promodes”.

(iv) Dwar il-bzonn tan-ness ta’ kawzalita bejn id-dewmien u d-danni reklamati l-esponent jirreferi ghas-segwenti bran mid-decizjoni tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet “Howarth vs UK” (*sup. cit.):*

“35. The Court recalls that, according to its case law, compensation is recoverable only to the extent that a casual link is established between the violation of the Convention and the damage sustained.”

u ghas-segwenti pronuncjament fid-decizjoni “Mattoccia vs Italy”:

“The Court cannot speculate as to the outcome of the trial had the position been otherwise and therefore rejects the applicant’s claims for pecuniary damage.” (Application no. 23969/94, 25 ta’ Lulju 2000)

Tant l-esponent ghandu x’jissottometti f’dan l-istadju, salvi eccezzjonijiet ohra.

Rat l-atti kollha tal-kawza;

Semghet lid-difensuri tal-partijiet;

Ezaminat l-atti tal-process kriminali "Il-Pulizija vs Jesmond Cassar et", li jinsab pendenti quddiem l-Onorabbli Qorti tal-Appell Kriminali (Appell numru 53/95);

Rat li l-kawza kienet giet differita ghal-lum ghas-sentenza;

Ikkunsidrat:

Ghar-rigward tal-ewwel eccezzjoni sollevata, u cioe', li l-intimat mhux il-legittimu kontradittu, jigi notat li din il-Qorti (allura presjeduta mill-Onor. Imhallef Caruana Colombo) fil-kawza "Bartolo vs Registratur tal-Qorti et" deciza fil-11 ta' April, 1989, kienet osservat li kawza kostituzzjonali tista' tipprocedi anke fl-assenza ta' legittimu kontradittur, ghax dak li hu mportanti, f'kawzi simili, huwa r-rimedju mhux min jissejjah intimat. Din il-Qorti thoss pero', li anke fi proceduri kostituzzjonali ghandu jkun hemm intimat, ghalkemm fid-dawl tad-duttrina ricenti li jkun hemm aktar flessibilita' fil-procedura u li ghandha tinghata interpretazzjoni aktar wiesgha lill-artikolu 175 tal-Kap 12 tal-Ligijiet ta' Malta, dan ir-rekwizit m'ghandux, hlief eccezzjonalment, ikun ta' ostakolu definittiv ghal prosegwiment tal-kawza. (ara, bhala rilfess fuq dan, is-sentenza moghtija minn din il-Qorti, fil-vesti taghha ordinarja, kif presjeduta mill-Onor. Imhallef J.R. Micallef, fil-kawza "Galea vs Jones" deciza fit-30 ta' Jannar, 2003, u "J & C Pisani Ltd vs Nicholsons" deciza fit-13 ta' Frar, 2003).

Fil-kaz in ezami, l-intimat donnu qed jaserixxi li hu r-Registratur tal-Qorti li kellu jigi mharrek bhala intimat, ghax huwa dan li ghandu obbligu li jara li s-sistema gudizzjarju tiffunzjona effecjentement. Din il-Qorti ma taqbilx ma dan u tikkondividi s-sentenza li kienet tat l-Onorabbli Qorti Kostituzzjonali fil-kawza "Stafrace vs Agent Registratur tal-Qorti et" fid-9 ta' Novembru, 1988, fejn osservat li, fi proceduri kostituzzjonali fejn qed jigi

allegat dewmien fi proceduri ordinarji, la r-Registratur tal-Qorti u lanqas l-Onor. Ministru Ghall-Gustizzja ma huma l-legittimi kontradittur. Fil-fatt, f'kawzi simili, kien jigi accettat li l-legittimu kontradittur kellu jkun l-Onor. Prim Ministru (kif se jidher mill-kawzi li se ssir referenza ghalihom aktar 'l quddiem f'din is-sentenza); illum, pero', bis-sahha tal-emendi li gew introdotti fil-Kodici tal-Organizazzjoni u Procedura Civili, partikolarment bl-artikolu 181B, gie carat li l-legittimu kontradittur f'din il-kawza ghandu jkun l-Avukat Generali tar-Repubblika, kif fil-fatt hu l-persuna li giet citat f'din il-kawza.

Ghaldaqstant, l-ewwel eccezzjoni preliminari tal-intimat qed tigi michuda.

Illi f'din il-kawza, ir-rikorrent, meta ghad kellu dsatax(19)-il sena, tressaq quddiem il-Qorti tal-Magistrat (Malta), fil-kompetenza taghha kriminali, akkuzat b'diversi reati, u wara tul ta' snin, inghatat sentenza li minnha kien hemm appell; dan l-appell ghadu pendenti quddiem l-Onorabbli Qorti tal-Appell Kriminali. Irrizulta wkoll li, fil-kors ta' dawn il-proceduri kien hemm il-htiega ta' opinjoni esperta, u tqabbdu ghal dan il-ghan membri tal-Korp tal-Pulizija li resqu r-rapporti taghhom ghall-konsiderazzjoni ta' dik il-Qorti. Ir-rikorrent qieghed jilmenta minn zewg affarijiet illi skond hu jaghtu lok ghal ksur ta' l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja u ghal ksur tal-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta.

Dawn iz-zewg affarijiet huma:

(a) Il-fatt illi fil-kawza kriminali kontra tieghu kien hemm periti tal-Qorti illi kienu wkoll impjegati mal-Korp tal-Pulizija

(b) Il-fatt ta' dewmien esagerat fis-smiegh tal-kawza kriminali.

Illi kwantu ghall-ewwel kwistjoni mqajma mir-rikorrent, din il-Qorti tirrileva li r-rikorrent mhux qieghed b'xi mod jattakka l-kompetenza jew l-imparzjalita' tal-esperti

mqabbda mill-Qorti Kriminali, imma qed jistrieh biss fuq il-fatt li dawk il-periti hekk mahtura kienu membri fil-Korp tal-Pulizija li kienet qed tmexxi l-prosekuzzjoni kontra tieghu, u bhala tali, il-hatra taghhom bhala esperti, tkisser id-dritt tieghu ta’ smiegh indipendenti u imparzjali. Ir-rikorrenti jistrieh fuq id-decizjoni moghtija mill-Onorabbli Qorti Kostituzzjonali tas-6 ta’ Lulju, 1998 moghtija fil-kawza “<u>Saliba vs Avukat Generali</u>”. F’dik is-sentenza l-Onorabbli Qorti Kostituzzjonali kienet osservat li esperti mahtura minn fost membri tal-Korp tal-Pulizija ma jistghux jitqiesu bhala indipendenti, u kienet irrevokat is-sentenza tal-Qorti tal-ewwel istanza li kienet sabet li la darba xi rikorrent ma kienx oggezzjona fil-kors ta’ proceduri kriminali ma setax izjed jilmenta dwar dan il-fatt billi kellu rimedju ghaliha.

Din il-Qorti hasbet fit-tul fuq din il-kwistjoni u l-aktar triq facli ghaliha kien ikun li toqghod fuq din id-decizjoni, taddottaha u b’hekk tilqa’ t-talba tar-rikorrenti. Din il-Qorti, pero’, kif presjeduta, jidhrilha, bir-rispett kollu, li m’ghandhiex taqbel mal-posizzjoni li hadet l-Onorabbli Qorti Kostituzzjonali f’dik il-kawza. Din il-Qorti tapprezza li, bhal principju, pronunzjament mill-oghla Qorti tal-pajjiz ghandu jigi segwit u zgur li m’ghandux jigi skartat jekk mhux ghar-ragunijiet serji; thoss, pero’, li, fil-fatt, jezistu ragunijiet serji ghala din il-Qorti qed tiddipartixxi minn dak id-*dictum*, specjalment meta tqis li l-istess Onorabbli Qorti Kostituzzjonali kienet tat decizjoni kuntrarja fil-kawza “<u>Il-Pulizija vs Camilleri et</u>” deciza fit-30 ta’ April, 1993. Din id-decizjoni ma jidhirx li ttiehdet in konsiderazzjoni mill-istess Onorabbli Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza li tat fl-1998. F’dik il-kawza ntqal li ma jistax jinghad li kien hemm ksur ghad-dritt ta’ smiegh xieraq meta ma jirrizultax li l-perit imqabbad mill-Qorti kien b’xi mod parzjali. In kwantu l-ilment kien bazat fuq vjolazzjoni ipotetika, l-esercizzju tal-Qorti jkun biss akkademiku, u dan m’ghandux ikun permess meta mhux qed jigi allegat parzjalita’ jew xi forma ohra ta’ vjolazzjoni tad-dritt tal-akkuzat ghas-smiegh xieraq.

Din il-Qorti, kif inghad, taqbel li jekk ma jigix muri, li fil-fatt, kien hemm vjolazzjoni vera u reali, ma jistax jitqies li kien hemm ksur tad-drittijiet fundamentali tal-bniedem,

specjalment meta l-akkuzat kellu rimedji ohra ordinarji li ma wriex disponibilita' li jaghmel uzu minnhom. Jekk persuna thoss li d-drittijiet fundamentali taghha qed jigu pregjudikati, ghandha titkellem mill-ewwel jew ma' l-ewwel opportunita', u mhux thalli l-process ghaddej u tippartecipa fl-istess process, u wara tilmenta li ma kellhiex smiegh xieraq. L-ordinament guridiku ta' pajjiz ghandu jinghata hi l-istess opportunita' li ssolvi l-problemi u n-nuqqasijiet li l-operazzjoni taghha tista' tohloq, u jkun hemm ingustizzja kbira u nsult lis-sistema guridika tal-pajjiz, jekk dak li jkun ma jitlobx rimedju ordinarju biex wara jitlob li jhassar il-process kollu billi jitlob rimedju straordinarju. Is-sistema guridika mhux qieghda hemm biex tigi abbuzata u manipulata biex dak li jkun jiehu vantagg a skapitu tal-gustizzja.

Ghalkemm akkuzat fi proceduri kriminali mhux obbligat jitkellem, pero', ghandu dritt li jkun assistit b'Avukat tal-fiducja u dan biex jigi garantit li l-akkuzat ikollu, fil-fatt, smiegh xieraq u biex jara li l-interessi tieghu jkunu protetti. Dan ifisser li l-akkuzat, tramite l-Avukat tieghu, ghandu jiehu parti attiva fil-process, u jara li ma jkunx "partecipi" f'xi haga li tikser id-drittijiet fondamentali tieghu. Jekk l-akkuzat, allura, jara li qed issir xi haga mhux kif suppost, ghandu jitkellem u jitlob rimedju opportun, u huwa biss jekk ma jinghatax rimedju (u ghalhekk l-ordinament guridiku tkun naqset mid-dover taghha li tohloq rimedji ghan-nuqqasijiet li holqot) li dak li jkun ikollu dritt jitlob rimedju straordinarju taht il-Konvenzjoni Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem. Fin-nuqqas, jista' jigri li jekk waqt process, issir xi haga irregolari, l-akkuzat (forsi xjentement?) jista' jhalli l-process ghaddej u, fl-ahhar biss jitlob it-thassir tal-process kollu minhabba dik l-irregolarita'. Dan kollu jwassal mhux biss ghal hela ta' flus u zmien il-poplu, izda jkun ifisser twaqqieh ghal redikolu tal-process kollu gudizzjarju, bil-konsegwenza li l-poplu jista' jitlef il-fiducja fil-proceduri gudizzjali.

Dwar dan, din il-Qorti tinsab konfortata b'zewg decizjonijiet importanti moghtija mill-Qrati taghna. Fil-kawza "Joseph Spiteri vs Prim Ministru et", deciza minn din il-Qorti (allura presjeduta mill-Onorabbli Imhallef

Caruana Curran) fit-30 ta’ Gunju, 1977, gie osservat li akkuzat li ngieb ghal guri tieghu liebes il-hwejjeg tal-habs, ma jistax, darba li fil-mument opportun ma talabx smiegh gdid, jilmenta quddiem il-Qorti Kostituzzjonali bi ksur tad-dritt tieghu ghal smiegh xieraq u jitlob, bil-konsegwenza, it-thassir tas-smiegh tal-kaz tieghu.

Il-kaz l-iehor kien dak fl-ismijiet “Vincent Spiteri vs Prim Ministru et”, li kien gie deciz mill-Onorabbli Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta’ Awissu, 1977. Dak kien kaz fejn, matul is-smiegh tal-kaz, issemmew il-precedenti kriminali tal-akkuzat. Dik l-Onorabbli Qorti osservat li l-akkuzat kellu kull dritt jitlob li l-guri tieghu jigi xolt u jigi gudikat fi smiegh gdid; dan in-nuqqas tieghu li jitlob rimedju li l-ordinament guridiku ordinarju jipprovdi, timpedieh milli jitlob rimedju Kostituzzjonali fi tmiem il-process.

Dawn il-gudikanti jikkonfermaw li kull akkuzat fi proceduri kriminali ghandu, veru, dritt ghal smiegh xieraq, izda hu ghandu dmir jikkawtela l-interessi tieghu u joggezzjona filwaqt meta jhoss li l-process qed ikun ta’ pregudizzju ghalih; fin-nuqqas, rimedju straordinarju ma jkunx esperibbli.

Oltre dan, tajjeb li jigi osservat li kemm il-Konvenzjoni Ewropea kif ukoll il-Kostituzzjoni trid li l-Qorti tkun indipendenti u imparzjali, u ma tghid xejn dwar il-periti li l-Qorti tista’ tahtar biex jassistuha fl-istharrig taghha. Il-ligi trid li l-indipendenza tigi riflessa fil-Qorti, ghax id-decizjoni finali hi f’idejn il-Qorti mhux f’idejn il-periti. Fi kliem iehor, ghalkemm il-Qorti solitu li ssegwi l-pariri li jaghtuha l-esperti minnha mahtura, dawn jibqghu biss opinjonijiet, u d-decizjoni li taffettwa l-liberta’ tal-akkuzat tehodha l-Qorti, u l-Qorti biss. Il-Qorti ghandha dmir tgharbel sew l-opinjonijiet tal-esperti maqbuda minnha, imma tista’ tinjora dawk l-opinjonijiet u ticcensurahom jekk ma jkunux qdew l-inkarigu lilhom moghti skond kif titlob il-ligi. Il-kelma finali hija f’idejn il-Qorti, u hija din li, skond il-Konvenzjoni u l-Kostituzzjoni, trid tkun indipendenti u mparzjali.

Fil-kawzi “Galea vs Prim Ministru et”, deciza minn din il-Qorti (allura presjeduta mill-Onor Imhallef Said Pullicino)

fil-5 ta' Ottubru, 1993, u "Bartolo vs Prim Ministru et", deciza mill-Onorabbli Qorti Kostituzzjonali fid-29 ta' April, 1996, intqal li Bord ta' Inkjesta mhux Qorti fis-sens tal-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea, u kwindi mhux sindakabbli mill-Qorti Kostituzzjonali, u dan a bazi tal-argument li Bord ta' Inkjesta m'ghandhiex funzjoni li tiddeciedi fuq htija, izda biss li tigbor il-fatti u taghti r-rakkomandazzjonijiet taghha. L-istess jista' jinghad ghall-periti nominati mill-Qorti, li wkoll ghandhom funzjoni limitata li jigbru l-fatti u jaghtu l-opinjonijiet taghhom ghall-konsiderazzjoni tal-Qorti li hatrithom. Ghalhekk, din il-Qorti tesprimi d-dubbji taghha dwar kemm ir-rimedju mitlub jista' jigi invokat fil-konfront ta' periti mahtura mill-Qorti biex jassistuha fil-kaz li jkollha quddiemha.

Din il-Qorti tifhem ukoll li, fi zmien li nhatru l-periti, kien difficcli, jekk mhux impossibbli, li l-Qrati Kriminali jsibu esperti fil-materja li jkunu minn barra l-Korp tal-Pulizija; dan jghodd, partikolarment, ghall-esperti tal-impronti digitali li kienu jinsabu biss fi hdan il-Korp tal-Pulizija. Dan, din il-Qorti, tista' tiehu *judicial notice* tieghu ghax jirrizulta palisi mill-fatti u c-cirkostanzi kif zviluppaw dan l-ahhar fil-gzira taghna. Fid-dawl ta' dawk ic-cirkustanzi, ftit kienu l-opzjonijiet miftuha ghall-Qorti dak iz-zmien u, wiehed jista' jargumenta, dik il-Qorti kienet kostretta b'necessita' li tahtar bhala esperti membri tal-Korp tal-Pulizija. Din id-duttrina giet accettata mill-oghla Qorti tal-pajjiz fil-kaz "L-E.T. Rev.Monsinjur Arcisqof Guiseppe Mercieca vs L-Onor Prim Ministru et" deciza fit-22 ta' Ottubru, 1984, fejn gie deciz li l-kaz in kwistjoni kellu jinstemgha mill-ahhar tlett gudikanti li kien fadal, inatez kull impediment, u dan wara li l-gudikanti l-ohra kollha kienu, ghal xi raguni jew ohra, impeduti milli jpoggu u jisimghu dak il-kaz. Dik il-Qorti kienet accettat espressament id-duttrina ta' necessita, kif anke esposta mill-awturi in materja. F'dik il-kawza intqal li, "Il-ligi taghna bhal dik Rumana minn dejjem argumentat *ut melius valeat quam pereat*, u ghalhekk jidher li, f'kaz ta' necessita', jigifieri meta l-Imhallfin kollha jistghu jkunu rikuzati, ma jkun hemm ebda irregolarita' fic-cirkostanzi li jisimghu u jaqtghu l-kaz". Fil-fatt, il-gurista De Smith, fil-ktieb "*Constitutional and Administrative Law*" (*4th ed. p.570)*, osserva li, "*In very*

exceptional circumstances, all the available adjudications are affected by a disqualifying interest, in which case they may have to sit as a matter of necessity." Jek dan il-principju jghodd ghall-gudikant, aktar u aktar ghandu jghodd ghall-periti meta fuqhom u in kontroll ikun hemm Qorti indipendenti u imparzjali.

Dan, ovvjament, jista' ma jkunx jghodd ghall-esperti tal-fotografija, peress li dawn jistghu jinstabu minn barra l-Korp tal-Pulizija, pero', ir-rwol taghhom huwa aktar oggettiv milli espressjoni ta' opinjoni, u r-rwol ta' supervizzjoni li tezercita' l-Qorti hu altru milli bizzejjed biex ixejjen kwalunkwe suspett ta' parzjalita'. Ghalhekk, din il-Qorti ssib li l-ewwel ilment tar-rikorrent ma jimmeritax li jkun akkolt.

In kwantu ghat-tieni kwistjoni mqajjma mir-rikorrent, u cioe', li kien hemm dewmien esagerat fis-smiegh tal-kawza kriminali, b'mod generali, biex jigi determinat jekk is-smiegh f'xi proceduri quddiem il-Qorti sarx fi zmien ragjonevoli kif mitlub mill-artikolu 39(2) tal-Kostituzzjoni u mill-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropeja, wiehed irid iqis ic-cirkostanzi kollha partikolari f'dawk il-proceduri, u b'mod partikolari:

(1) in-natura u/jew komplessita' tal-kaz in kwistjoni
(2) il-kondotta tal-partijiet fil-kawza, u
(3) il-mod kif dawk il-proceduri gew trattati u kondotti mill-awtorita' gudizzjarja stess.

Din il-Qorti tifhem illi ghar-rigward tar-ragonevolezza tad-dewmien ghandha ssir distinzjoni bejn process kriminali u dak civili, ghax fejn il-liberta' jew il-gieh tal-persuna jkunu *in issue,* hu mportanti li l-kwistjoni ma titwalx aktar milli hu necessarju, u filwaqt li fil-process civili, wiehed jista' jacctta certu dewmien, dan m'ghandux ikun permess meta hemm imdendla kontra persuna akkuza ta' natura kriminali. Ovvjament, kollox hu relattiv u kollox ghandu jitqies fil-kuntest tac-cirkostanzi partikolari tal-kaz li jistghu jwasslu ghar-ragonevolezza taz-zmien li ttiehed biex jigi determinat il-kaz in kwistjoni.

Biex jigi determinat ir-ragjonevolezza tad-dewmien f'dan il-kaz, il-Qorti jehtigilha tezamina l-process tal-kawza kriminali u l-iter procedurali adattat f'dan il-kaz. Minn ezami tal-process relattiv, issib illi, fil-fatt, ma kienx hemm xi dewmien li kien rizultat ta' xi nuqqas tal-Prosekuzzjoni jew tal-Amministrazzjoni tal-Qorti. Ir-rikorrent, flimkien ma tminn persuni ohra, tressaq b'arrest quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta), fil-kompetenza taghha kriminali, fil-5 ta' April, 1991. L-akkuzi ma kienux ta' entita' zghira imma kienu jinvolvu akkuzi ta' serq minn diversi fabbriki, kif ukoll serq ta' karozzi, fost akkuzi ohra. L-akkuzi kienu jirreferu ghall-allegazjoni ta' serq minn 'l fuq minn ghoxrin fabbrika u ta' diversi vetturi, u l-akkuzati gew implikati wahedhom jew bi shab ma' diversi minnhom. Meta wiehed jikkunsidra in-numru tal-akkuzati kif ukoll in-numru kbir ta' akkuzi, id-dewmien fil-process kien mistenni li jiehu tul ta' zmien.

L-ewwel li kellha tiddetermina dik il-Qorti kienet it-talba ghal-liberta' provizorja li ressqu l-akkuzati kollha u dawn gew determinati, il-maggor taghhom favorevolment, fis-17 ta' April, 1991. Dan juri li, ghal dak li jirreferi ghal-liberta provizorja tal-akkuzati, il-Qorti ma qaghdetx itawwal il-process, u l-liberta' provizjora inghatat lilhom fi zmien relattivament qasir ta' tnax-il gurnata.

Wara dan, il-kaz quddiem il-Qorti tal-Magistrat mexa b'ritmu regolari u mghaggel, izda mehud kont tal-volum kbir ta' xhieda li kellhom jinstemghu u ta' dokumenti li kellhom jingabru, kien mistenni li l-process jiehu tul ta' zmien. Tul il-kumpilazzjoni, jidher li l-Qorti kellha tfixkil fix-xoghol taghha li ma kienx imputabbli lilha jew lill-Prosekuzzjoni. Kien hemm okkazzjonijiet, fejn mhux l-akkuzati kollha kienu jidhru ghas-seduti, tant li, fejn ghal-ewwel il-Qorti kienet tiddiferixxi s-smiegh, eventwalment kienet taghti ordni ghall-prosegwiment tas-smiegh inattes l-assenza ta' xi akkuzat. Jidher ukoll li l-Qorti kellha problemi tikkontrolla lill-akkuzati fl-Awla, ghax mhux l-ewwel darba li kellha twissi lil xi akkuzat jew tipprocedi kontra xi akkuzat ghad-disprezz peress li bl-atteggjament taghhom kienu qed itellfu x-xoghol tal-Qorti. Jirrizulta wkoll, li fil-kors tal-kumpilazzjoni, xi akkuzati ma kienux jottemperaw ruhhom mal-kundizzjonijiet tal-liberta'

provizorja, u regolarment kellhom jittiehdu proceduri mill-Pulizija ghar-revoka tal-liberta’ provizorja, proceduri li wkoll kienu jiehdu z-zmien tal-Qorti. Kien hemm ukoll okkazjonijiet fejn xhieda ma kienux jigu notifikati biex jixhdu ghax ma jkunux instabu fil-hin, u okkazzjonijiet fejn xhieda notifikati ma jitilghux ghas-seduta. Fl-ahhar ipotesi, il-Qorti kienet tkun pronta tordna l-hrug ta’ Mandat ta’ Arrest fil-konfront taghhom, u l-Pulizija ma jidhirx li kienet traskurata jew naqqset mid-dmir taghha milli tiehu l-passi mehtiega biex tipproduci x-xhieda quddiem il-Qorti. Peress li l-akkuzi kienu jirreferu ghal diversi serqiet, kien mehtieg li, f’kull kaz, l-atti tal-Inkjesta u l-process verbal relattivi jigu esebiti, u ghalkemm kien hemm xi inkjesti li hadu z-zmien taghhom biex jigu konkluzi, ma jidhirx li kien hemm xi dewmien esagerat fir-rigward. Minn ezami tal-process, fil-fatt, ma jidhirx li kien hemm xi dewmien bla bzonn, u s-smiegh tal-kwantita’ kbira ta’ xhieda li kellhom jinstemghu kien jipprocedi b’mod regolari.

Il-Prosekuzzjoni ghalqet il-provi taghha dwar il-meritu tal-akkuzi fit-12 ta’ Ottubru, 1993, u wara li resqu provi dwar l-akkuzi ta’ recidiva, ghalqet definittivament il-provi taghha fl-14 ta’ Jannar, 1994. Mehud kont tal-komplessita’ tal-kaz u l-problemi li nholqu tul is-smiegh, kompilazzjoni li hadet tlett snin u disa’ xhur ma jidhirx li hu zmien esageratament twil.

L-artikoli gew prezentati fl-14 ta’ April, 1994, l-Qorti bdiet tisma’ l-provi tad-difiza sakemm tat is-sentenza taghha fil-15 ta’ Frar, 1995. Tul dan iz-zmien kollu li l-kaz kien pendenti quddiem il-Qorti kriminali, il-process mexa b’ritmu regolari minghajr hela ta’ zmien jew dewmien zejjed.

Uhud mill-akkuzati li nstabu hatja appellaw mis-sentenza u dawn tressqu fit-23 u fl-24 ta’ Frar, 1995. Il-procedura quddiem l-Onorabbli Qorti tal-Appell Kriminali ittawlu minhabba l-kwantita’ kbira ta’ rikorsi li tressqu mill-akkuzati u anke minhabba l-preokkupazzjoni ta’ dik il-Qorti li s-sentenza twassal, forsi, ghar-riforma tal-akkuzati. Fil-fatt, l-appelli principali kienu jolqtu l-piena nflitta, u l-Qorti riedet tisma’ diversi rapporti dwar il-progress li l-akkuzati kienu qed jaghmlu lejn ir-riabilitazzjoni taghhom. L-Onorabbli Qorti tal-Appell, fil-fatt, talbet u inghatat diversi rapporti minn ufficjali tal-habs dwar il-komportament tal-

akkuzati, u kkunsidrat wkoll il-possibilita’ ta’ terapija mill-organizazzjoni OASIS u anke veduti ta’ psikjatri.

Tul dan il-perjodu, l-Onorabbli Qorti tal-Appell, diversi drabi, iddiferiet il-kaz ghas-sentenza, izda kienet tigi mfixkla f’dan il-hsieb b’diversi rikorsi li kienu jressqu l-akkuzati. Fil-fatt, tul iz-zmien li l-process ilu pendenti quddiem l-Onorabbli Qorti tal-Appell, saru diversi talbiet ghall-liberta’ provizorja (hafna drabi, b’mod repetut), biex jinstemghu xhieda godda, u biex il-Qorti tisma’ aktar dwar il-piena. Hafna mir-rikorsi li kienu jigu presentati mid-difiza, kienu jehtiegu li jigu appuntati ghas-smiegh, u anke meta l-kawza giet differita ghas-sentenza ghad-9 ta’ Jannar, 2001, saru rikorsi ohra ghall-presentata ta’ Noti ta’ Sottomissjonijiet, u sahansitra rikors fil-11 ta’ Settembru, 2001, biex il-Qorti tisma’ provi godda! Fil-fatt, l-uniku perjodu li fih ma sar xejn kien bejn l-14 ta’ Jannar, 1999 sat-8 ta’ Ottubru, 1999, meta, minhabba l-indisposizzjoni tal-Imhallef sedenti u cirkustanzi ohra, l-appell ma kienx trattat. Apparti dan il-perjodu, il-Qorti kienet attivament involuta fis-smiegh tal-appell u tar-rikorsi ancillari, u ma jidhirx li kien hemm xi zmien twil fejn il-kaz kien mitluq.

L-ahhar darba li l-kaz kien gie differit ghas-sentenza kien fit-30 ta’ Ottubru, 2001, izda s-sentenza baqghet ma inghatatx sakemm il-kaz gie assenjat biex jinstema’ mill-gudikant illum sedenti dik l-Onorabbli Qorti, wara li l-Imhallef precedenti inghata kariga gdida f’tribunal esteru. L-Onorabbli Qorti tal-Appell Kriminali, kif issa presjeduta, riedet tipprocedi ghas-smiegh immedjat tal-kaz, izda giet rinfaccjata b’dawn il-proceduri ta’ xejra kostituzzjonali, u b’digriet tat-3 ta’ Ottubru, 2002, iddiferiet il-kaz sine die pendenti l-esitu ta’ dawn il-proceduri kostituzzjonali.

Ghalhekk, ghalkemm il-kaz ilu pendenti madwar hdax-il sena, ma jistax jigi argumentat li kien hemm hela ta’ hin, jew li d-diversi Qrati involuti ma ttrattawx il-kaz bid-debita attenzjoni. Fil-proceduri quddiem il-Qorti ta’ l-ewwel grad, kien hemm volum kbir ta’ provi x’jingabru, filwaqt li, quddiem il-Qorti tat-tieni grad, mhux biss saru diversi rikorsi mill-akkuzati, izda nstemghu diversi provi, fl-

interess tal-akkuzati, dwar ir-riabilitazzjoni taghhom u dwar xi tkun l-ahjar piena li tista' tinghata.

Ir-rikorrenti f'din il-kawza jista' jilmenta li hafna mill-provi u r-rikorsi li saru ma kienux jinteressaw lilu, izda lill-akkuzati l-ohra. Il-Qrati, pero', kellhom quddiemhom process wiehed u ma setghux jiddisektjaw il-kaz ta' akkuzat wiehed minn tal-ohrajn. Id-diversi akkuzi kienu relatati ma' xulxin, u l-involviment tal-akkuzati fid-diversi reati kien ukoll, hafna drabi, konness, b'mod li ma kienx desiderabbli, fl-interess tal-gustizzja, li l-kaz ta' kull akkuzat jigi trattat separatament. Kieku sar hekk kien jinhela hafna zmien fis-smiegh tax-xhieda ripetuti u f'duplikazzjoni ta' proceduri li zgur kien iwassal ghal aktar dewmien fid-determinazzjoni tad-diversi kazijiet.

Din il-Qorti, fil-kompetenza taghha Kostituzzjonali, kif presjeduta mill-Onor. Imhallef J. Said Pullicino, fil-kawza "Scicluna vs Avukat Generali et" deciza fl-14 ta' Lulju, 1995, qalet li biex id-dewmien jaghti lok ghall-ksur tad-dritt fondamentali tal-akkuzat, dak id-dewmien irid ikun "irragjonevoli", u l-Qorti sabet dan il-ksur peress illi, f'dak il-kaz, il-proceduri kienu waqfu ghal izjed minn sentejn minghajr gustifikazzjoni ghal dan il-waqfien. F'dak il-kaz, ukoll, kien hemm dewmien rizultat tat-telf tad-dokument waqt is-smiegh tal-process.

Fil-kaz mertu ta' dawn il-proceduri, ma jirrizultax li kien hemm tul ta' zmien esagerat meta l-proceduri waqfu minghajr gustifikazzjoni (hlief ghal-perjodu ta' disa' xhur), u, in generali, mill-kondotta tal-akkuzati, il-Qorti ma haditx l-impressjoni li dawn kienu herqana biex il-kawza taghhom tigi konkluza. Kienu aktar interessati jaraw li l-Qorti jkollha konoxxenza tal-"progress" li kienu qed jaghmlu ghar-riabilitazzjoni, u biex zgur ma tigix inflitta xi piena naqra iebsa, kienu regolarment iwaqqfu lill-Qorti milli taghti s-sentenza taghha fil-kaz u dan b'rikorsi biex l-istess Qorti tissospendi l-prolazzjoni tas-sentenza halli tisma' xi provi godda jew tezamina rapporti godda dwar il-kondotta taghha. Dan, ovvjament, kellhom dritt jaghmluh, u ghamluh fl-interess taghhom, izda ma jistghux, wara,

jilmentaw mill-fatt li l-Qorti damet ma tiddeciedi l-kaz taghhom.

Jirrizulta, fil-fatt, li l-Onorabbli Qorti tal-Appell erba' darbiet iddiferiet il-kaz ghas-sentenza: fid-29 ta' Frar, 1996, fit-13 ta' Marzu, 1997, fis-17 ta' Novembru, 2000, u fid-9 ta' Ottubru, 2001, u kull darba giet imfixxkla b'rikors tal-akkuzati, partikolarment b'applikazzjoni biex dik l-Onorabbli Qorti tisma' izjed qabel ma tiddeciedi fuq il-piena. Kien hemm okkazzjoni, veru, fejn dik l-Onorabbli Qorti stess talbet informazzjoni dwar il-progress li kienu qed jaghmlu l-akkuzati biex jirrientegraw ruhhom fis-socjeta', pero', dan sar fl-interess tal-istess akkuzati u, ovvjament u bir-ragun, bl-istess kooperazzjoni tal-istess akkuzati u l-Avukati taghhom.

Kollox ma' kollox, din il-Qorti ma tarax li, sa issa, kien hemm xi dewmien "irragjonevoli" fl-iter procedurali tal-process kriminali kontra r-rikorrent, u kwindi lanqas dan l-ilment tieghu ma jisthoqq li jigi milqugh.

Ghaldaqstant, ghar-ragunijiet premessi, tiddisponi mir-rikors, billi tichad it-talbiet tar-rikorrenti, bl-ispejjez kontra tieghu.

--------------------------------TMIEM--------------------------------